

KARA YILAN

Güneşin yeni doğduğunu sana haber veriyorum
Yağmurun hafifliğini toprağın ağırlığını
Ve bütün varlığımla kara yılan seni çağırıyorum
Seni çağırıyorum parmaklarımdan süt içmeğe
Pamuğun ağırlığını yapan dağın hafifliğini
Sana haber veriyorum yeni doğduğunu güneşin

Ben güneyle çocuk arkadaşım ben güneyle çocuk
Günahlarım kadar ömrüm vardır
Ağarmayan saçımı güneşe tutuyorum
Saçlarımı acının elinde unutuyorum
Parmaklarımdan süt içmeğe çağırıyorum seni
Ben güneyle çocuk arkadaşım ben güneyle çocuk

Ben çiçek gibi taşıyorum göğsümde aşkı
Ben aşkı göğsümde kurşun gibi taşıyorum
Gelmiş dayanmışım demir kapısına sevdanın
Ben yaşamıyor gibi yaşamıyor gibi yaşıyorum
Ben aşkı göğsümde kurşun gibi taşıyorum

Seni süt içmeğe çağırıyorum parmaklarımdan
Kara yılan kara yılan kara yılan kara yılan

(1953 Mart)

Söze İtibarını İade Etmek Bağlamında Sezai Karakoç'un "Kara Yılan" Şiiri

Şaban SAĞLIK

*Ey düşmanım, sen benim ifadem ve hızımsın;
Gündüz geceye muhtaç, bana da sen lazımsın!..*

Necip Fazıl

Türk kültür ve medeniyetinde şiir sanatına büyük bir işlev yüklenmiştir. Sözü kudreti, hikmetli söz söyleme, hikemi konuşma, şairce ifade etme vs. gibi pek çok söz veya ifade bu manada sürekli kullanılmaktadır. Özellikle *Kur'an-ı Kerim*'in bu manada model olarak sürekli baş tacı edilmesinin bunda payı vardır. Yani, "bir söz kutsal kitaba ne kadar benzerse o kadar değer ifade eder" inancı da bu konuda dikkate alınabilir. Hatta Türk kültürünün İslam öncesi devirlerinde şiir söyleyen kişilerin (ozan, baksı, şaman vs.) kutsanması da burada göz önüne alınabilir. Bütün bunları bir arada düşündüğümüzde medeniyetimizde şiirin neden yüceltilen bir değer olduğunu anlayabiliriz.

Edebiyat sanatları içinde kutsal kitapların söylemine en yakın duran da şüphesiz şiirdir. Nitekim kutsal kitaplara özgü bir nitelik olan "evrensellik", yani bütün zamanları kapsama olgusu; yine kutsal kitapların her çağa hitap etme durumu, söz konusu kitapların nasıl anlaşılacağı sorusunu da beraberinde getirmiş, bu manada hermeneutik (yorum, tefsir) gibi bir okuma biçimi öne çıkarılmıştır. Sekülerleşme / modernleşme sürecinden sonra da hermeneutik gibi okuma biçimleri felsefi alana ve şiire kaydırılmıştır. Şiir, bu açıdan da kutsal kitapların alanına yaklaştırılmıştır. Öyle ki şiirler de tıpkı kutsal kitaplar gibi her çağa hitap etmeli, her okunduklarında yepyeni anlam ve çağrışımlar içermelidir.

Şiir sanatının "kutsal"la ilişkisi sadece bunlarla da sınırlı değildir. Tıpkı kutsal kitaplar gibi şiirler de insanoğlunun kaderini belirleyen temel hususları içermeli; şairler bu hususları söze dönüştürürken yine kutsal kitaplarda olduğu gibi çok zengin bir malzeme ya da teknik kullanmalıdırlar. Bilindiği gibi, kutsal kitaplarda ilk insandan (Hz. Âdem) başlayarak insanların hayatlarını etkilemiş büyük hadiseler "esatirü'l-evvelin" adı altında yeniden yeniden anlatılır. Bir başka ifadeyle kutsal kitaplarda Tanrı da meramını anlatırken, insanoğlunun

geçmiş hikâyelerini ve birikimlerini kullanır. Bu konuda yine kutsal kitaplarda çok farklı metafor ve anlatım tekniği de yer alır. Bu son cümlede altını çizdiğimiz hususları bir araya getirdiğimizde karşımıza şu kavramlar çıkar: "Meramını anlatmak", "insanoğlunun geçmiş hikâyeleri ve birikimleri", "çok farklı metafor ve anlatım teknikleri" ... Hem kutsal kitapların hem de bir edebî metnin ontolojisiinde yer alan bu kavramlar, en çok şiir sanatında karşımıza çıkarlar.

Bu kavramlarla ifade edilen hususları ve bunlara bağlı daha fazla ontolojik unsurları bilinçli bir şekilde uygulayan şairlerden biri de şüphesiz Sezai Karakoç'tur. Bundan dolayı diyoruz ki, Sezai Karakoç'un hemen her şiiri bizzat Karakoç tarafından bilinçli bir şekilde inşa edildiği için, onun şiirlerinde medeniyetimizin bütün "kod"larını bulmak mümkündür. Şair, her şiirinde kendisinin de ait olduğunu söylediği medeniyetin herhangi bir ilkesini yeniden inşa eder; başka bir tabirle "günceller". Burada onun "Kara Yılan" adlı şiirinden hareketle *Kur'anî* bir ayırım olan "hak-batıl" diyalektiğini nasıl güncellediğini ve yeniden ürettiğini irdeleyeceğiz. Sezai Karakoç'tan önce mesela Necip Fazıl, "Sakarya Türküsü" şiirinde, "Oluklar çift; birinden nur akar, birinden kir" mısrasıyla bu diyalektiği hissettirmişti. İslam tasavvufunda mevcut olan "tevhit-kesret", "rahmani olan- şeytani olan", "ebedî olan-fani olan" gibi daha da artıracığımız bütün karşıtlıklar, gelip *Kur'an*'daki "hak-batıl" ayırımına dayanmaktadır.¹ Sezai Karakoç bu durumu "Kara Yılan" şiirinde ele almıştır.

Sezai Karakoç, bu şiirinde öncelikle "ben" ve "sen" diyalektiği kuruyor. Bu temel diyalektik, şiirdeki diğer bütün unsurları da kendisine bağlıyor. Şöyle ki; "ben" göstereniyle ifade edilen anlam kümesinin içine "İslam medeniyeti, güneyli çocuk (Müslümanlar), süt (beyaz süt)" gibi temel kavramlar giriyor. "Sen" göstereni ise şu alt elemanlardan oluşuyor: "İslam dışı medeniyet, kuzeyli çocuk, kara yılan". Şiirdeki bütün anlam dünyası bu temel unsurlar üzerine inşa edilmiş. Burada kahramanları "ben" ve "sen" olan iki kişilik bir hikâye de çıkıyor karşımıza. Bu iki kişi arasındaki diyalektiği de dikkate alarak söz konusu hikâyeyi irdeleyelim:

Burada kendisini "güneyli çocuk" olarak nitelendiren ve hikâyeyi "birinci şahıs" (ben) olarak anlatan biri vardır. Bu kişi aynı zamanda hikâyesini kendisi anlatmaktadır. Burada "hikâyesini kendisi anlatmak" yahut "hikâyesini başkasına anlattırmak" kavramlarına da dikkat çekmek istiyorum. Şiirde "güneyli çocuk" kendi hikâyesini bizzat kendisi anlatmaktadır. Karakoç burada şunu ima etmek ister gibidir: Yüzyıllar boyunca Doğu'nun (Müslümanların) hikâyesini

1 "Diyalektik" kavramını Eflatun'a kadar götürmek de mümkündür. Daha sonra bu kavram, Hegel tarafından kavramsallaştırılmış olup Marksizimle birlikte anılır olmuştur. Burada Hilmi Yavuz'un pek çok yerde ifade ettiği İslam tasavvufundaki "diyalektik" anlayışın "diyalektik materyalizm" kavramından önce mevcut olduğu şeklindeki görüşünü hatırlatmak isterim. (Ş. S.)

hep başkaları (oryantalizm) anlattı. Ancak bizim hikâyemizi başkaları hep yanlış ya da eksik anlattılar. Çözüm, kendi hikâyemizi kendimizin anlatmasıdır. Güneyli çocuk işte bunu yapıyor; yani kendi hikâyesini kendisi anlatıyor. Güneyli çocuk, söz konusu hikâyeyi kuzeyli ya da diğer medeniyetlerin mensubu olanlara anlatıyor. Şiirde İslam medeniyeti dışında olan bu insanlar “kara yılan” göstergesiyle şifreleniyor. Güneyli çocuk hikâyesini işte “kara yılan”a anlatıyor. Sadece hikâyeyi anlatmakla kalmıyor; ona bazı tekliflerde de bulunuyor. Hatta güneyli çocuk, kara yılan ile kendi arasındaki temel farklara da değiniyor. Henüz sonucu belli olmayan bu hikâye, âdeta bu şekilde sürüp gidiyor. Yani, güneyli çocukla kara yılan arasındaki hikâyede henüz “final” kısmına gelinmemiştir. Hikâye bu aşamada sadece “güneyli çocuk”un sözleriyle devam ediyor. Şiirde kara yılan hiç konuşmaz, hep güneyli çocuk konuşur. Bu, bir eşitsizlik gibi görünür ama Sezai Karakoç sanki şunu ima eder: Yıllar yılı hep kara yılanlar konuştu. Şimdi konuşma sırası “güneyli çocuk”ta.

Güneyli çocuk, sadece kendisi konuşur ama söylediklerinde kara yılanı yok etmek ya da ona kötülük etmek niyetini taşımaz. Belki de kara yılanın haberdar olmadığı ya da bilmediği şeyleri ona söylemek ister. Mesela kara yılanı “güneşin doğduğu yeri” haber verir. Bu imge aynı zamanda Sezai Karakoç’un temel kodu olan “Diriliş”i akla getirir. Çünkü güneş hep kara yılanların olduğu yerden batar, güneyli çocuğun olduğu yerden doğar. Dolayısıyla güneyli çocuk kara yılanı yeni bir doğuşu müjdeler. Güneyli çocuk ayrıca kara yılanı “yağmurun hafifliğini” ve “toprağın ağırlığını” da hatırlatır. Hem yağmur hem de toprak “tabii” olandır; oysa kara yılan hep “yapay” olanların içinde ya da dünyasındadır. Güneyli çocuk bu hatırlatmadan sonra, kara yılanı “parmaklarından süt içmeğe” çağırır. Burada geçen “parmaklarından süt içmek” göstergesi ise bizi çok yönlü bir anlam alanına çeker. En başta bu gösterge Hz. Muhammet’in bir mucizesini akla getirir. Suya ihtiyaç duyulan bir zamanda Hz. Muhammet parmaklarından su akıtarak Müslümanların su ihtiyacını gidermiştir.² Karakoç öncelikle bu mucizeye gönderme yapar. Şair burada da bir yapıbozum yaparak kendi parmaklarından su değil de süt akıtır ve bu sütü içmesi için kara yılanı davet eder. Şairin kısa bir ifadeyle gündeme getirdiği “Hz. Muhammed’in mucizesi”, “su”, “süt” gibi kavramlar bizi bambaşka bir alana çeker. Özellikle “su”yun imgesel anlamı, “süt”ün rengi ve insan açısından değeri; ayrıca sütün renginin kara yılanın renginin tam zıddı olması durumu, şairin bizde hangi çağrışımları uyandırmak

2 Hz. Muhammet’in mucizelerinden biri de “parmağından su akıtma”dır. Hatta Peygamber bu mucizesini bir kere değil, birçok kez göstermiştir. Pek çok edebiyat metninde bu mucizelere gönderme yapılır. Bu mucizelerden biri şöyle anlatılır: “Rivayete göre Bizanslılarla Müslümanlar arasında yapılan Tebüük Gazası şiddetli yaz sıcaklarına denk gelmiştir. Bu yaz sıcaklığında ensâr sıcaktan ve susuzluktan çok bunalmıştır. Önünde bir kap suyla abdest almakta olan Peygamberimiz bu durumu görünce ensâra “Neyiniz var?” diye sorar. Ensâr “Bundan başka ne içecek ne de abdest alacak suyumuz var.” der. Resûl-i Ekrem Efendimiz elini kovaya sokar ve parmaklarının arasından sular akmaya başlar. Ensâr bu sudan hem içer hem de bu suyla abdest alır.”

istediğinin işaretleridir. Güneyli çocuk, kara yılanı süt içmeğe davet etmesinin ardından, ona "pamuğun ağırlığını yapan dağların hafifliğini" ve "güneşin yeniden doğuşunu" (Dirilişi) bir kere daha hatırlatır.

Şiirin ikinci bölümünde güneyli çocuk, kara yılanı kendini tanıtır. Buna göre bu saf ve masum çocuğun günahları kadar ömrü vardır. Şair burada da bir yapıbozum yaparak, İslam medeniyetinde çocukların "günahsız" oluşlarını ima eder. Yani şair şunu söylemek ister gibidir: İslam dünyasında çocuklar heba olup gidiyor. Günah işlemeğe, yani büyümeğe fırsatları bile olmuyor. Günümüzde İslam coğrafyasındaki kirli savaşlarda hemen her gün çokça masum çocuğun katledilmesi faciasını dikkate alırsak, Karakoç'un yarım asır öncesinden³ neleri gördüğünü anlayabiliriz. Güneyli çocuk kendini anlatmağa devam eder: Bu çocuk ağarmayan saçlarını güneşe tutmaktadır. Üstelik saçlarını acının elinde unutmaktadır. Ancak bu çocuk buna rağmen kara yılanı parmaklarından süt içmeğe çağırır.

Güneyli çocuk, şiirin son bölümünde ise kendisi ile kara yılanların aşkını mukayese eder. Buna göre güneyli çocuklar aşklarını "çiçek gibi göğüslerinde taşımazlar"; aşklarını göğüslerinde çiçek gibi taşıyanlar kara yılanlardır. Güneyli çocuklar "aşklarını göğüslerinde kurşun gibi taşırlar". Üstelik güneyli çocuklar "sevdanın demir kapısına dayanmışlardır". Dolayısıyla güneyli çocuklar kara yılanlar gibi hayatı doya doya değil, "yaşamıyor gibi yaşamaktadırlar". Güneyli çocuk bütün bu olumsuzluklara rağmen hâlâ kara yılan'ı parmaklarından süt içmeğe davet eder.

Şiirin tamamında Sezai Karakoç, "güneyli çocuk" ile "kara yılan"ı adeta birer karşıt kutup olarak ele alır. Kara yılan'ın seküler Batı medeniyetini hatırlatan özelliklerine karşılık güneyli çocuk, Doğulu, Müslüman ve masum kimliğini yansıtır.

Sezai Karakoç şiirinde pek çok *leitmotif*, yani "tekrar" unsuru kullanır. Dolayısıyla şiirde güneyli çocuk kavramı tam dört defa geçer. Şiirde konuşan "ses" in bu çocuğa ait olduğunu da hesaba katarsak, güneyli çocuğun şiire nasıl "özne" yapıldığını anlamış oluruz. Şiirde kara yılan ise başlık dâhil, tam altı yerde geçiyor. Şair "sen" kavramıyla da kara yılanı muhatap aldığına göre, özne durumunda olan güneyli çocuğun kara yılanı karşı aldığı tavrın önemi ve ciddiyeti bu şekilde vurgulanmış olur. Karakoç, şiirinde bazı mısraları da nakarat gibi birçok kez kullanıyor. Bütün bu tekrarlar bizi şiirde şairin vurgulamak istediği hususlara götüren birer yapı taşına dönüşüyor.

3 Sezai Karakoç'un "Kara Yılan" şiiri, şairin *Şahdamar* adlı kitabında yer alır ve bu şiirin altında "1953" tarihi yer alır. (Bk. Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yay. İst. 2001, s. 44-45)

Şiirde temel bir nesne olarak seçilen “yılan” kavramının, dolayısıyla “kara yılan” imgesinin İslam coğrafyasında da geniş bir anlam alanı vardır. Bu konuda ayrıntılı bir inceleme yapan Ümrül Deveci'nin⁴ de ifade ettiği gibi, “Orta Asya'dan Mezopotamya'ya kadar bu coğrafyanın güneşe doymuş topraklarında, insanının genetiğine işlemiş zamanın ve mekânın korkusu ve dermanı olan ötekidir yılan. Yılan hem cehennem hem cennettir; hem zehir hem şifadır... Yılan hem düşman hem dosttur. Güneylilerin duvarlarını, başı kadın gövdesi yılan olan Şahmaran'ın suretiyle süsleyen inanç, yılanların Şahı Şahmaran'ın resmi asılı olan yere yılan uğramayacağına yılan uğrasa da sokmayacağına dair inançtır. Güneyli, güneşe doymuş toprakların yıllansız olamayacağını ve aynı coğrafyayı onlarla paylaşmak zorunda olduğunu da bilir. Bu yüzden de yılanların şahını kadın suretiyle duvarına astığında korkusuyla yüzleşir aslında. Bu benle ötekinin karşı karşıya gelişi ve “ben”in “öteki”ni kabullenişidir.”⁵

Sezai Karakoç, kutsal kitaplar, halk inançları, folklor, masallar, efsaneler gibi metafizik unsurları çokça önemser ve şiirlerinde kullanır. Yani, metafizik unsurlar Sezai Karakoç şiirinin temel dinamiklerindedir. Bu durum, Sezai Karakoç'un materyalizmin yok sayıp görmezden geldiği metafizik olgusuna sahip çıktığının da işareti olsa gerek. Şair, yukarıda kısaca değerlendirmeye çalıştığımız şiirinde de metafizik bir olguya yer verir. İslam coğrafyasında mevcut olan “yılan” merkezli inanç ve efsanelere Karakoç, yeniden işlerlik kazandırır. Karakoç bunu yaparken, asla verili anlamlarla yetinmez. O, şiirsel malzeme olarak kullandığı her unsura yeni bir anlam yükler. Karakoç “Kara Yılan” şiirinde de bunu yapmıştır. Bu şiirde şair, hem “kara” hem de “yılan” gibi iki negatif kavramı bir araya getirerek, çok güçlü bir imge yaratmıştır. Bu imge, şiirde hâkim olan “ben”in (Doğu, İslam) karşısındaki “sen”in (yani Batı, seküler dünyanın) ne kadar büyük bir güç olduğunu ima etmektedir. Yani ortada eşitsiz bir “karşı karşıyalık” durumu vardır. Bir tarafta çok güçlü bir taraf (“sen”, Kara Yılan), diğer tarafta ise zayıf görünen ama erdemini koruyan “ben” (Doğu, İslam dünyası) vardır. Sezai Karakoç, bu iki taraf arasındaki münasebeti, “çatışma” ve “savaş” gibi şiddet içeren kavramlarla değil de “sözün kudreti” yani “ben”le “sen”in konuşması bağlamında ele alır. Böylece “söz”e (kelama) itibarı bir kere daha iade edilmiş olur. Dolayısıyla Karakoç, burada da “sen-ben” diyalektiğinden hareketle, ait olduğu medeniyetin temel argümanı olan “hak-batıl” münasebetini yeni bir anlam ve yeni bir imgeyle güncellemiş olur.

4 Ümrül Deveci, “Sezai Karakoç Sempozyumu İnceleme Tahlil Yarışması, “Sezai Karakoç'un 'Kara Yılan' Şiirinde Gerilimi Yaratın Karşıtlıklar”, Sezai Karakoç'la Kırk Saat Sempozyumu, 1-2 Nisan 2006, Kahramanmaraş”.

5 Ümrül Deveci, bu görüşünü yaptığı inceleme hakkında kendisiyle yapılan bir söyleşide dile getiriyor.